1

צילקע און די מומע ניכע.

א גרויסער וואלד...

און ארום דעם וואלד וויגן זיך נאך וועלדער, גרויסע, גע-דיכטע, ווייטע, רואיקע, אין זיך פארטראכטע.

ווו-נישט-ווו רייסט זיך איבער דער שווארצער וואלד-שאטן און הימל גיסט זיך צונויף מיט ערד, ערד מיט הימל. שאסייען שלענגלען זיך צווישן די וועלדער, טייכן און טייכלעך.

דא און דארט ארבעטן מענטשן. מען לייגט אוועק די גרוי-סעביימער און אונטן בלייבט א בית-עולם פון אונטערגעזעגטע ווארצלען.

נאר זאלן זיי זיך רוישן די ווייטע און נאנטע וועלדער. אונזער בליק האט זיך פארפלאנטערט אין די גרינע שאטנס, אונ-זער אויער הארכט קלאנגען...

דא שוימט צווישן די סאסנעס א שמאל טייכל און דאס וואסער פון אים זעט אויס געשליפן און גרין, ווייל די ביימער שפיגלען זיך אין אים.

אלטע צווייגן, שטיינער, קלעצער צוימען דא און דארט

דאָס טייכל. לויפט דאָס וואַסער און פאַרהאַלט זיך, לויפט און שרייט און מורמלט אויף זיין וואַסער-לשון. אַ טרעל פון אַ פויגל, אַ קוויטש פון אַ וועווריק, געציילטע טענער פון דער נאַטור.

טאָג און נאַכט גייט דאָ אַוועק אין שטילקייט. מוראַשקעס מיליאָנען קריכן דאָ אויף דער ערד. פינטעלעך, פונקטעלעך באַוועגן זיך — אויך מחותנים אויף דער ערד, שותפים פון לעבן.

וועמען גייען זיי אָן די מוראַשקעס? פעלקער זענען פאַרשוואונדן געוואָרן, ריזיקע חיות, מאַמאָנטן! אַש און שטויב איז פון זיי געוואָרן, שטאַרקע גרויסע שטעט זענען חרוב געוואָרן, די פּיראַמידן פון מצרים פאַלן איין...

און דאָ קריכן מוראַשקעס, פינטעלעך, לעבעדיקע זאַמדעלעך...

וועמען גייען זיי אָן?

אַ בוים אָן עלטער וועט אומפאַלן און פון מיליאָנען אַזעלכע לעבעדיקע זאַמדעלעך וועט קיין זכר נישט בלייבן.

אָבער דערווייל לעבט דאָ יעדער אָטעם פון וואַלד פאַר זיך און אין זיך... שווייגנדיק און איינגעהאַלטן. שאָטן שווייגט. אַ באַלויכטן ווינקל לייכט און שמידט צו צו זיך די עטלעכע פאַרגנבעטע שטראַלן. ווען? ווען האָט זיך אָנגעהויבן דאָס שווייגן פון דער אייביקייט און ווען וועט זיך עס ענדיקן.

בלויז אין איין ווינקל פון וואַלד גייט דאָס לעבן אַביסל אַנדערש.

דאָ שטייען דריי הייזער מיט עטלעכע שטאַלן, שטריק זענען דאָ צוגעבונדן צו עטלעכעביימער און אויף די שטריק הענגט וועש און טרוקנט זיך...

ווייסע העמדער, קאָלירטע, בלאָע, רויטע ציכלעך און קליידלעך. די אַלע פאַרבן רייסן מיטאַמאָל איבער די אַרומיקע ווייטע און נאָענטע גרינקייט...

אַ וואָגן שטייט דאָ אָן אַ פערד, עטלעכע בענקלעך צובראָכענע וואַלגערן זיך לעם איינעם פון די שוועלן און נאָך פאַרשידענע שטוב-מכשירים.

שטיל אַרום.

אין איין שטוב זענען די פענסטער אינגאַנצן געעפנט, גאָר

קיין סימן פון לעבן אַרום. די צוויי אַנדערע הייזער זענען צו-געמאַכט פון אַלע זייטן, זענען אויס פאַרלאָזן.

אַ פאַרבייגייער וואָלט געטראַכט, אַז דאָס איז אַ פאַרלאָזע-נער וואַלד-ישוב. נאָר הערט זיך איין—עס קלאַפּט עפּעס.

דאָס קלאַפּט מען ביים טייכל, דאָרט וואַשט מען וועש.

דאָס טייכל איז אויף דעם אָרט זייער שמאָל און דאָס וואַ-סער לויפט האַסטיקער.

אַן עלטערע פרוי פון אַ יאָר פופציק זיצט איינגעבויגן און וואַרפט דורך איין שטיקל וועש נאָך דעם צווייטן.

זי איז אינגאַנצן פאַרשפּריצט און פאַרגאָסן פון וואַסער. פון אונטער דעם טיכל אויפן קאָפּ קריכן אַרויס עטלעכע גראָע האָר. זי קוקט אין וואַסער און ווען זי דערזעט, ווי דאָרט שפּיגלט זיך אָפּ איר גאַנצער פּנים מיט די עטלעכע גראָע האָר, באַהאַלט זי די האָר צוריק אונטערן טיכל...

אויף אַ רגע הערט זי אויף צו אַרבעטן, הערט זיך עפּעס צו, קוקט צווישן די ביימער און נעמט רופן:

—צילקע, צילקע!

צוויי מאָל שרייט זי עס אויס און צוויי מאָל טוט איר דער וואַלד נאָך און ווידערהאָלט:

—ציל—קע, ציל—קע!

נאָר די אמתע צילקע רופט זיך נישט אָפּ. די אַלטע נעמט ווידער אַרבעטן און שטויסט די שטיקלעך גרעט און שטויסט דאָס וואַסער... „טיאָך-טיאָך”, „טיק-טאַק”.

פון אַ בוים פאַלט אַראָפּ אַ שישקע און דערלאַנגט אַ פּלוכטש אין טייכל, נעמט שווימען און פאַרשווינדט מיט די פלינקע שמאָ-לע שטראָמען...

די אַלטע אַרבעט און רוט זיך אָפּ, דאָס וואַסער פון טייכל איילט זיך און וויל זיך אויף קיין רגע נישט אָפּשטעלן. אויף קיין איין רגע נישט. גוואַלדיק פאַרנומען, פונקט, ווי עס וואָלט וועלן פאַרשעמען דעם גרויסן גרינעם וואַלד, וואָס שטייט שטענ-דיק צוגעשמידט צו דעם זעלבן אָרט און זינגט און קוויטשעט מיט די וועווריקעס.

שעם זיך, אלטער גרויסער וואלד!
אזא שמאל טייכל איז שוין אויסגעוועזן די גאנצע וועלט און דו ביזט דא געבוירן געווארן און דא וועסטו שטארבן. שעם זיך, וואלד!
עס דויערט לאנג.
עס גייט אזוי כסדר די מאנאטאנע שטילקייט און די מאנאטאנע ארבעט...
פלוצלונג דערהערט זיך א ליד פון יענער זייט וואלד:
רייזקע זיצט אין פענסטער
און אסתר גייט פארביי,
אסתרקע, וואס מאכסטו?
—מיינער איז נישט טריי.
דאס זינגט א יונג פרויען-קול. די לעצטע פאר ווערטער כאפט אונטער דער עכא און טראגט זיי אוועק איבער די ביימער.
„מיינער איז נישט טריי".
די אלטע וועש-וואשערין הייבט אויף דעם קאפ און נעמט רופן...
—צילקע, צילקע, קום שוין אמאל נענטער.
—הא, איך גיי!
פון אונטער די ביימער באווייזט זיך צילקע א בארוועסע מיט א רויט לייבל קליידל אויף די אקסלען, זי שפרינגט אריבער דאס טייכל און קומט צו צו דער אלטער.
—נעם און הענג אויף די עטלעכע שטיקלעך,—זאגט די אלטע מיט בייזקייט.
—די מומע ניכע איז בייז?—פרעגט צילקע, נאר זיווארט נישט אויף קיין ענטפער. זי לייגט ארויף אויף די הענט די איינגעפרעסטע שטיקלעך וועש און גייט צו די ביימער מיט די שטריק.
דערביי רעדט זי צו זיך אליין.
—די מומע ניכע איז בייז, דער טאטע איז בייז, שלמה דער שרייבער איז בייז, אלע זענען בייז, אלע זענען פארנומען און אין כעס...
דערביי דערלאנגט זי זיך א זיפץ און נעמט ווידער זינגען...

רייזקע נעמט זי טרייסטן
און אסתר ווײנט זיך אויס...
—וואַרט אויף מיר ביים טויער
איך גיי צו דיר אַרויס...

דערנאָך ווען זי הענגט שוין אַלצדינק אויף, גייט זי צו צום טייכל און נעמט שווענקען די פיס.

מיט אַזאַ ברוגז, מיט אַ קאַפּריזנער מינע פּאַטשט זי אין וואַסער מיט די פיס, פּונקט ווי דאָס וואַסער וואָלט אין עפּעס שולדיק געווען.

זי האָט אַ רונד געזיכט מיט בלאָנדע האָר, זי האָט גרויגרויסע אויגן מיט ברוינע ברעמען איבער זיי. און בעת אויף איין זייט פון די ליפּן ליגט בייזקייט און קאַפּריז, שפּילט זיך אויף דער צווייטער זייט פון די ליפּן אַן איינגעהאַלטענער שמייכל.

צילקע באַדאַרף זיין אַלט אַ יאָר ניינצן, נאָר זי האָט נאָך אין זיך פיל פון אַ זעכצן-יעריק מיידל, זי וואָלט נאָך וועלן גוט אַ שטיף טון.

איצט האָט שוין די מומע ניכע געענדיקט איר אַרבעט און זי פרעגט:

—וווּ ביזטו געווען, צילקע?

—אין גוראַלניע, איך האָב געזוכט שלמהן, ער פאָרט אין שטאָט, איך האָב געוואָלט אַ בריף שיקן.

—צו וועמען?—שטייט צו די אַלטע,—צו אים? האַ!

—צו אים! צו אים!—רייצט זיך מיט איר צילקע און פּאַטשט מיט די פיס אין וואַסער. אַ גאַנצע קאַסקאַדע מיט שוים-טראָפּנס שפּריצן.

—ער האָט דיך שטאַרק אין זינען סאַשע, עס פעלן אים אין שטאָט מיידלעך, האַ!

—ער זאָגט, אַז ער וועט די גאַנצע שטאָט אָוועקגעבן פאַר איין שמייכל פון מיר, מומע! זאָג מיר, איך פאַרשטיי נישט פאַרוואָס האָט ער אַזוי ליב מיין שמייכל...

—ביזט אַ קעלבל נאָך, ביזט נאָך גאָר אַ קעלבל. דו געפעלסט אים, און אַז מען געפעלט—איז שוין אַלץ גוט...

—מומע ניכע, ער האָט מיר דעמלט, ווען ער איז געווען דעם לעצטן מאָל, געזאָגט, אַז ווען איך זאָל וועלן—נעמט ער מיך צו אין שטאָט און ער וועט מיך שוין קיינמאָל נישט פאַר-לאָזן...

—נאַרעלע...

—ניין, מומע, צוליב וואָס קומט ער דאָ? זיין טאַטנס גע-שעפטן אינטערעסירן אים? וואָס? מען מעג אויסהאַקן אַלע וועל-דער, מען מעג זיי לאָזן—אים איז אַלץ איינס, ער קומט צוליב מיר...

—נאַרעלע, און וואָס וועט טאַטע זאָגן זיין טאַטע, אַזאַ גביר! וואָס וועט זאָגן די גאַנצע משפחה זיינע? מען וועט אים לאָזן חתונה האָבן מיט אַ משרת אַ טאָכטער... לאָז, נאַרעלע, קום אַריין אין שטוב, מען מוז שוין צוגרייטן עפּעס עסן, דיין טאַטע מיט שלמהן וועלן שוין באַלד קומען פון גוראַלניע...

ביידע פרויען גייען אַוועק פון טייכל, דער וואַלד שווייגט און זינגט, זינגט און שווייגט און דאָס טייכל מורמלט.

צילקע איז עפּעס פאַרטראַכט, נאָר מיטאַמאָל נעמט זי ווידער זינגען...

וויש אָפּ דיינע טרערן
און קעם צו דיינע האָר,—
זאָל דיין חתן מיינען,
אַז דו מיידסט אים גאָר...

מיט די לעצטע ווערטער לויפט זי שוין אַריין אין שטוב. די רויטקייט פון איר קליידל פאַרשווינדט פון גריגעם וואַלד-פּאָן-שטיל-שטום.

אַרום איז נישטאָ קיין לעבעדיקער נפש. אַלע ביימער ציען זיך נאָך שטאַרקער אויס, דער וואַלד איז געבליבן פאַר זיך און אין זיך...

אָט באַלד וועט זיך דאָס וואַסער פון טייכל אָפּשטעלן, די ביימער וועלן זיך אויסציען אויף דר'ערד, ווי אַ מידע זקנה סטאַדע...

מיטאַמאָל שניידט דורך די שטילקייט אַ געשריי פון אַ

וועווריק, אזא ווילדער קעצישער געשריי שניידט דורך די לופט...

און אביסעלע שפעטער הערט מען שוין שרייען דעם קוקוק. עס לעבט דער וואלד, לעבט אן מענטשן, אן טומל...

קיין ווינטל רירט נישט די ביימער, בלויז אין עט-לעכע ערטער האט זיך איינגעגעבערט די זון און זי סמאלעט די ביימער...

דא און דארט געמען רינען גאלדענע פעך-טראפנס, דורכ-זיכטיקער בורשטין...

פון דעם און יענעם בוים פאלט אראפ א שישקע. פריש און צייטיק לייגט זי זיך אויס אויף דר׳ערד...

עס דויערט לאנג דאס זינגנדיקע שווייגן, ביז צילקע נעמט ווידער זינגען. פון דעם אפענעם פענסטער גיסן זיך טענער:

רייזקע גייט שפאצירן—
אסתר גייט מיט איר,
ביזטו א שיין מיידל—
אזא יאר אויף מיר...

די מומע ניכע גייט ארום צווישן די ביימער און פארריכט די שטריק, אויף וועלכע די וועש טרוקנט זיך.

זינגט צילקע, קוקט דאן די מומע ניכע צו דער שטוב צו און שאקלט צו מיטן קאפ.

צי זי איז בייז—די מומע ניכע, צי זי האט א שווער פאר-זאגעניש, זי זיפצט.

אייגנארטיק איז זי דא אויסגעוואקסן, די צילקע, אין וואלד, צווישן שווייגנדיקע און איינזאמע מענטשן. די מומע ניכע הייסט בלויז אזוי. זי איז איר נישט קיין מומע, נאר א ווייטע קרובה, וועלכע צילקעס טאטע האט צוגענומען צו זיך אין שטוב, זי זאל זיך פארנעמען מיט דער יתומה. צילקעס מאמע איז געשטארבן, ווען צילקע איז נאך געווען א קליין מיידעלע. די מומע איז גע-ווען א דינסט, א בעל-הביתטע ביי זיי

ניכע איז געווען אן אלמנה, אן קינדער, אן א היים. איין טרייסט האט זי געהאט. צילקע איז געווארן איר גאנץ לעבן און

זי האָט פיל געליטן, ווען צילקען האָט מען אַוועקגעפירט קיין גראָדנע לערנען. דעמלט איז איר פאַרבליבן איין זאַך: דער טייטש-חומש. שבת, ווען אין וואַלד איז שטיל געווען, פלעגט זי זיך אָנטאָן איר שאַל אויף די אַקסלען, עס האָט געמעגט זיין ווי הייס. דעם טערקישן שאַל האָט זי געמוזט אָנטאָן און דעם טייטש-חומש פלעגט זי אויפעפענען און לייענען ביז פינסטער. זיצן אַזוי ביים פענסטער און לייענען. און אַז זי פלעגט אָנטרעפן אויף אַזאַ מעשה פון רחל-לאה, פלעגט זי גיסן טרערן און דער וואַלד האָט צוגעזינגען...

איסר, דער וואַלד משרת, איז געווען אַ שוויגנדיקער ייד, ער האָט זייער ליב געהאַט זיין פאַרשטאָרבן ווייב און עס האָט אויסגעדוכט, אַז ער גייט אַרום מיט אַ שטילן כעס אויף גאָט: פאַרוואָס האָט ער זי צוגענומען. אַזאַ שטילער ייד איז איסר, קאָן אַביסל תורה און אָרנטלעך איז ער: מיליאָנען קאָנט איר אים אָנפאַרטרויען...

דוכט זיך, אַז ער האָט געטראַכט ביי זיך, אַז גאָט איז נישט אַלעמאָל גערעכט.

איבער די וועלדער איז איסר אַרומגעפאָרן, אַ ברודנעם ביכל האָט ער געהאַלטן אין דער קעשענע און אין דעם דאָזיקן ביכל פלעגט ער פאַרנאָטירן גרויסע חשבונות פון די לוריעס, די וואַלד-סוחרים, אין גראָדנע האָבן זיי דאָרט געהאַט, די לוריעס, אַ גרויס קאַנטאָר מיט אַ סך משרתים, מיט בוכהאַלטאָרן... אָבער ער, איסר, פלעגט עס מאַכן גאַנץ פשוט—אין זיין קעשענע-ביכל איז געלעגן זיין גאַנצע קאַנצעלאַריע...

און געשעפטן זענען געווען גרויסע, ריזיקע. מען האָט געפירט קיין אויסלאַנד. דייטשן פלעגן אַראָפּפאָרן אין די דאָזיקע וועלדער און דער שוויגנדיקער ייד פלעגט זיי אַלץ דערקלערן מיט אַ צובראָכענעם דייטש.

נאָר עס האָט אַלעמען אויסגעדוכט, אַז איסר האָט זיך זיין מחשבה און די אַלע געשעפטן,-- די לוריעס מיט די דייטשן—דאָס איז אַלץ אַ נעבן-זאַך.

שבת פלעגט ער אַריינקוקן אין אַ ספר אָדער אַרומשפּאַצירן

אין וואַלד.—ווען צילקע איז געווען אינדערהיים פלעגט ער דעם וואַלד נישט אַזוי אָפט פאַרלאָזן, נאָר בעת צילקע איז איינמאָל אַוועקגעפאָרן קיין גראָדנע, איז יענע טעג פלעגט ער אַוועק קיין מסטיבאָווע אָדער קיין פרודנע צום אַרענדאַר שמואל און דאָרטן האַלטן שבת. ניכע פלעגט בלייבן אַליין אין וואַלד, אַליין מיטן טייטש-חומש. זי פלעגט זיך פילן זייער איינזאַם, נאָר אָפט פלעגט טרעפן, זי פלעגט אויפהייבן די אויגן פון טייטש-חומש און אַריינקוקן אין וואַלד, אין דער גרינקייט אַריין און איהר נשמה, האָט אויסגעדולט, זינגט אויך, ווייל גאָט האָט שבת גע-האַלטן אין וואַלד... יעדער בייג פון אַ צווייגל, יעדער שאָרך פון אַ גרעזל איז הייליק געווען. אין שטראַלן איז געווען איינגע-פלאָכטן דער וואַלד, אין הייליקע קלאַנגען פאַרוויגט.

עס איז געווען נאָך אַ מענטש, אַ נאָנטער, מיט וועלכן ציל-קע פלעגט זיך יעדן טאָג באַגעגענען,—שלמה פון גוראַלניע, ער האָט אין מסטיבאָווע געהאַט אַ גרויסע פאַמיליע מיט אַ קראַנק ווייב, שטענדיק איז זי גרין געווען און שטענדיק געהאַלטן אין שטאַרבן, נאָר געשטאָרבן איז זי נישט און יעדעס יאָר געבוירן אַ קינד. שלמה האָט געהאַט אינדערהיים אַ סך צרות. אין וואַלד האָט ער געאַרבעט און געשוויגן.

צילקע פלעגט דורך אים שטענדיק עפּעס באַזאָרגן אין שטאָט. נאָר (אַ־ברענגען, רעדן מיט וועמען האָט זי נישט געהאַט. בלויז מיט דער מומע ניכען פלעגט זי רעדן און פאַרטרויען אַמאָל אי-רע געדאַנקען. די מומע ניכע פלעגט אויסהאַלטן אַלע אירע קאַפּריזן.

און גאָט האָט זי געבעטן, אַז ער זאָל אָפּהיטן די יתומה.

אין וואַלד, אַביסל ווייטער, האָבן אויך געלעבט עטלעכע קריסטלעכע פאַמיליעס: אַ שאָסיי-שומר און אַ וואַלד-שומר. פלעגן אַוועקגיין חדשים און קיין אַנדערע מענטשן האָט מען דאָ נישט געזען און נישט געהערט.

דאָס טייכל האָט בלויז גערוישט און דער וואַלד האָט פון באַגינען ביז ביינאַכט געזינגען און געשריגן:

„קוקו" „קוקו" „דזשיו" „דזשיו" „קראַ".

צילקע האָט אַלע טענער פון וואַלד געוווסט. אין דעם צי־טער פון די ביימער פלעגט זי שוין דערקענען, ווען עס באַדאַרף אָנקומען אַ שטורם... און ליב האָט זי געהאַט אין אַזאַ מאָמענט, בעת איבערן וואַלד האָט געדונערט... ליב האָט זי געהאַט זיך אַוועקצושטעלן אונטער די ביימער און אויסהערן אַלע קלעפּ פון הימל,—ציטערן, מורא האָבן און נישט אַוועקגיין... די מומע ניכע פלעגט פון חדר רופן צילקען און יענע פלעגט ענטפערן מיט אַ געלעכטער.

און אויסדוכטן פלעגט דאָן, אַז זי לאַכט מיט דעם וואַלד אינאיינעם: זאָל זיך דונערן—דער וואַלד וועט בלייבן, די וועלט וועט בלייבן.

איסר האָט ליב געהאַט זיין טאָכטער, נאָר זי אַליין האָט עס ערשט שפּעטער פאַרשטאַנען. בעת זי איז נאָך יונגער געווען האָט זי נישט געקאָנט פאַרשטיין—אַ טאַטע זאָל אַזוי שווייגן צו זיין קינד. אַן׳איינאיינציק קינד האָט ער, אַ בת־יחידה, און טעג פלעגן אַוועקגיין,—ער האָט אַ וואָרט צו איר נישט אַרויסגערעדט. נאָר שפּעטער האָט זי דערזען, אַז דער טאַטע שוויגט צו אַלע־מען, אַפילו מיט דעם אַלטן לוריע, מיט זיין בעל־הבית רעדט ער אויך ווייניק: בלויז וועגן די געשעפטן...

און זי האָט זיך אויף דעם באַרואיקט. שווייגט ער, דער טאַטע—זאָל ער שווייגן. דער וואַלד שווייגט דאָך אויך, די ביי־מער, די נאַכט, די ווינטער־טעג. זי האָט געהאַט אַ סך שווייגעניש אַרום זיך.

עפּעס ווי אַ ווייטער אומפאַרשטענדלעכער עכאָ פלעגט פאַר איר אָפּהילכן די איבעריקע גרויסע וועלט: גראָדנע מיט די לור־יעס, אַנדערע שטעט און אַנדערע מענטשן.

און בלויז אין געציילטע רגע׳ס האָט זי געטראַכט פון דעם, פון יענעם לעבן, וואָס גייט דאָרטן... דאָרטן נאָך די וועלדער. זי פלעגט עס לאָזן פאַר דעם טייכל, עס זאָל לויפן און גריסן די גאַנצע וועלט. זי פלעגט אַרומשפּרינגען אין וואַלד און מיט אירע ליכטיקע אויגן האָט זי געשעפּט אין זיך זיין אייביקע אריג־קייט, זיין אייביקע יוגנט.

די לוריעס האָבן אין גראָדנע געשפּילט די גרעסטע ראָל. וועגן זייער רייכקייט האָט מען דערציילט נסים, די קינדער זייערע האָבן זיך געלערנט אין אויסלאַנד און בלויז אויף זומער פלעגן זיי אַראָפּקומען אויף אַ קורצער צייט קיין ליטע. אַמאָל פלעגט טרעפן, אַז די גאַנצע פאַמיליע פלעגט קומען פון גראָדנע אין וואַלד מיט דינסטן, מיט קרובים און דאַן האָט עס געטומלט אין דעם שטענדיק רואיקן וואַלד. די צוגעמאַכטע צווייי הייזער פלעגט מען עפענען און דאָרט פלעגן עס לעבן די רייכע בעל-הבתים. צוויי מאָל אַ טאָג פלעגט די ליניקע לויפן אין שטאָט אַריין און ברענגען פון דאָרט די בעסטע שפּייזן, וויינען, זיס-קייטן.

יחסנים זענען זיי געווען, נאָר גוטמוטיקע מענטשן, נישט קיין שטאָלצע גבירים, זיי האָבן געטיילט נדבות און אויסגעהאַלטן צדקה-הייזער.

און אַז זיי פלעגן אַראָפּקומען אין וואַלד אַריין, פלעגט די מומע ניכע זיי נאָכגיין מיט טריישאַפט און איבערגעגעבנקייט.

אַזעלכע יחסנים, אַזאַ רייכקייט.

אין מסטיבאָווע פלעגט זי אײַנקויפן שפּייז און אַלעמען דאָרט דערציילן:

—די לוריעס, די לוריעס זענען דאָ אין וואַלד.

און פון מסטיבאָווע פלעגן זיך שוין אַריינגנבענען יונגע-לייטלעך, און אַפילו בעל-הבתים פלעגן קומען אין וואַלד אַריין: „אַ קוק טאָן אויף די לוריעס“.

די גאַנצע געגנט האָט געקלונגען מיט די גראָדנער גבירים. כבוד האָט מען זיי אָפּגעגעבן, אַזוי ווי עס קומט זיי.

אין וואַלד פלעגן זיי קומען רוען און פאַרברענגען.

מיט דער קליינער צילקע פלעגן זיך אַלע שפּילן. זי האָט טאַקע דעמלט אויסגעזען ווי אַ וואַלד-פייע. די האָר אירע האָבן זיך געקרויזט, אירע איצטיקע גרוילעכע אויגן זענען דעמלט בלאָ געווען. אַזאַ בלויקייט פאַרבלייבט נישט ביי דערוואַקסענע,—בלויז קינדער און מלאכים האָבן אַזאַ פאַרב אין די אויגן...

צילקע האָט געוווסט אַלע ווינקעלעך פון וואַלד און ד-

פלעגט עס אַרומפירן לוריעס קינדער: צום טייכל, צו דער גו־ראַלניע, צום שאָסיי...

זי פלעגט גיין די ערשטע, די קינדער נאָך איר. די שטאָטישע קינדער האָבן זיך מורא געהאַט פאַרן וואַלד, מורא געהאַט צו בלייבן אַליין און צילקע איז דאָ געווען ביי זיך אינדער־היים.

אַ באָרוועסע, מיט לאַכנדיקע אויגן פלעגט זי אַרומשפּרינגען אין די זומער־טעג און זיך שפּילן מיט לוריעס קינדער. די טעג זענען פאַר איר געווען אַ יום־טוב. אפילו דער טאַטע פלעגט אויפלעבן בעת לוריעס פאַמיליע האָט אין וואַלד געלעבט. ער האָט גענומען מער רעדן און מער זיצן אינדערהיים.

די מומע ניכע פלעגט אָפט זיין אומצופרידן: ערשטענס—פלעגט מען ביי איר צונעמען די יתומה, צווייטנס—פלעגן די לוריעס אויף איר קוקן, ווי אויף אַן אמתער דינסט. און זי האָט פון דעם געליטן.

נאָך לוריעס קינדער זענען עלטער געוואָרן, זיי זענען געפאָרן ערגעץ אין אויסלאַנד און אין וואַלד פלעגט בלויז זעלטן אַרויסקומען דער אַלטער לוריע: אַ רונדער מיט אַ קורץ בערדל, מיט אַ גאָלדענער קייט און זייגער. ער פלעגט צונעמען איסרן אויף עטלעכע טעג; ערגעץ אַרומפאָרן מיט אים אין די שכנישע וועלדער, מעסטן און רעכענען און פאַרשרייבן אַלץ אין ביכעלע.

ערגעץ נאָענט־ווייט האָט מען אויסגעהאַקט אַ גרויסן וואַלד. אין אַ שטילן טאָג, ווען דער ווינט פלעגט נישט שטערן, האָט מען גאַנץ גענוי געהערט, ווי די העק האָבן געאַרבעט, ווי די ביימער האָבן געקרעכצט ביי זייער גסיסה...

דערנאָך, צו הערבסט־צייט נאָך, אין די טרוקענע טעג, פלעגן אַ סך פויערישע פורלעך לויפן ערגעץ אין דער פאַרטיפעניש פון וואַלד, און צוריק פלעגן זיי פאָרן לאַנגזאַם מיט לאַנגע, לאַנגע מתים, מיט ביימער...

און ניכע איז געזעסן ביים טייכל און געוואַשן. שטענדיק פלעגט זי וואַשן גרעט—די פרומע ניכע. צילקע פלעגט אין אַזעלבע טעג לויפן קיין מסטיבאָווע.

און געדענקט האָט צילקע פון די יונגע יאָרן, פון די קינדהייטס-טעג אַ קליין ייִנגעלע, וואָס פלעגט קומען צו זיי אין וואַלד מיט דער גאַנצער פאַמיליע לוריע, ער איז געווען דער געליבטסטער, דער געקעכלטער...

סאַשע—האָט ער געהייסן, נאָר טאַטע-מאַמע און אַלע קרובים פלעגן אים פאַרקלענערן דעם נאָמען זייַנעם: סאַשקע, סאַש, סאַ-שענקע, אַזוי פלעגן זיי אים רופן. און געהאַט האָבן די קינדער אַ סך שפּילצייַגן: וואַגאָנטשיקעס, לאָקאָמאָטיוון, פּילקעס און אָנגע-שטאָפּטע פערדלעך, בערעלעך—אַ גאַנצן חיה-גאָרטן.

אַליין האָט ער אויך אויסגעזען ווי אַ בערעלע: אַ דיקינקער, אַ פּולנקער, פלעגט ער זיך שאָקלען אויף זייַנע צוויי פיסלעך; אַ קאַפּריזנער, נאָר נישט קיין שלעכטער. מיט צילקען האָט ער געלעבט זייער גוט, נאָר איינמאָל בעת זי האָט נישט געוואָלט זיין קיין פערדל, האָט ער זי אָנגעכאַפּט פאַר די האָר און גע-נומען רייסן... דאָס איז געווען אַ ווילדער איינפאַל, ער האָט זיך אַליין דערשראָקן פאַר דעם, וואָס ער האָט אָפּגעטאָן און עס איז שוין געווען צו שפּעט,—צילקע האָט גענומען שרייַען אויפן גאַנצן וואַלד אַזוי, אַז אַלע זענען זיך צונויפגעלאָפן פון אַלע זייטן און סאַשען האָט מען גוט באַשטראָפט דערפאַר.

דערנאָך האָבן זיי ווידער גוט געלעבט ביזן שפּעטן זומער, ביז די פייגעלעך זענען אַוועק אין אַנדערע לענדער און דער וואַלד איז עפּעס שטילער געוואָרן, ערנסטער.

דערנאָך איז אַוועק אַ יאָר—און אַ זומער איז אַוועק. די לוריעס זענען אין דעם יאָר נישט געקומען אין וואַלד. זיי זענען געווען אין אויסלאַנד. דערפאַר אויפן צווייטן זומער איז געווען זייער פריילעך אין וואַלד, סאַשע איז שוין געווען אַ שילער, ער האָט געטראָגן אַ היטל מיט ווייסע זייטלעך און מיט אַ קאָקאַרדע.

אויף דער קאָקאַרדע זענען געווען „גען", און סאַשע האָט פאַר צילקען דערקלערט וואָס די צוויי „גען" באַדייטן:

„גראָדניענסקאַיאַ גימנאַזיאַ".

זי האָט אַזעלכע זאַכן נישט פאַרשטאַנען. ווי אַן עכאָ פון אַ טיפן תהום קלינגט אָפּ פאַר איר יעדעס וואָרט וועגן יענעם

ווייטן לעבן אין די שטעט.

ער איז שוין געווען אַ שילער—סאַשע, אַ גימנאַזיסט, לאַנגע הייזלעך האָט ער געטראָגן מיט אַ קליין מאַרינאַרקעלע, מיט גלאַנציקע קנעפּ... ער איז דאַן געווען אַזאַ שיין רונד ייִנגעלע, ער האָט אויסגעזען, ווי אַ „גענעראַלסקי סינאָק".

אַזוי פלעגט אים דער טאַטע זיינער, דער בעל-הבית לוריע, רופן. דער אַלטער לוריע פלעגט פון יאָר צו יאָר דיקער ווערן און ער פלעגט אָנטאָן אַלץ אַ גרעסערע און אַ ברייטערע גאָלדענע קייט.

שפּעטער זענען אַוועק עטלעכע יאָר און צילקע פלעגט פון סאַשען בלויז הערן פון דערווייטנס. ביי זיי אין שטוב איז געווען אַ לערער, זי האָט זיך געלערנט לעזן און שרייבן און פּושקינס מעשה מיטן גאָלדענעם פישעלע, האָט זי שוין געקאָנט אינגאַנצן אויסנווייניק...

דער לערער איז געווען אַ בחור פון אַ יאָר פינף און צוואַנציק, ער האָט נאָך אַליין געלערנט: גאַנצע טעג פלעגט ער אָפּזיצן איבער ביכער און לערנען און איינמאָל אין יאָר פלעגט ער לויפן אין שטאָט אָפּגעבן „עקזאַמענס". גערעדט האָט ער שטענדיק, אַז ער פאָרט קיין פּעטערבורג און דאָרט וועט ער ווערן אַ סטודענט...

נאָר דער דאָזיקער לערער איז פון זיי אינגיכן אַוועק נישט קיין פּעטערבורג. ער האָט זיך פאַרליבט אין אַ מסטיבאָווער „מויד", וואָס האָט געהאַט אַביסל נדן און דערצו האָט אים נאָך דער שווער געגעבן „קעסט". אַזוי איז צילקע געבליבן אָן אַ לערער און געווען איז דאָס אינמיטן זומער, אַליין אין גרויסן וואַלד מיט דער מומע ניכע, אַליין מיטן רויש פון דיביימער, מיט דעם סודות-לשון פון טייכל.

דער טאַטע איז אַלץ שווייגנדיקער געוואָרן.

אַמאָל פלעגט צילקען באַפאַלן אַ פחד, אַ גוואַלדיקע איינזאַמקייט, און זי פלעגט אַנטלויפן קיין מסטיבאָווע צו באַקאַנטע.

אינגאַנצן דריטהאַלבן ווייאָרסט פון וואַלד. זי פלעגט גיין צו פוס, זי האָט דאָרטן געהאַט ווייטע קרובים. נאָר געווען איז

זי אַ שרעקנדיקע און אַ שעמעוודיקע. דער איבערגאַנג פֿון וואַלד אין אַזאַ טומלדיק שטעטעלע מסטיבאָווע, וועלכעס האָט געהאַט הונדערט און פֿופֿציק איינוווינער פֿלעגט צילקען איבעררא‌שן, צוטומלען.

יעדער מענטש האָט אַן אַנדער פּנים. יעדער מענטש רעדט אַנדערש און קוקט אַנדערש און זי איז איינגעוויינט בלויז צום טאַטן, צו ניבֿען, צום לערער און צו נאָך עטלעכע מענטשן... און צו די גאָלד-מעשענע סאָסנעס איז זי צוגעבונדן.

ווען זי פֿלעגט דערזען אַ נייעם מענטש, פֿלעגט זי מאָדנע אַ ציטער טאָן, ווי אַ וועווריק; ווען זי פֿלעגט הערן אַ ניי קול פֿלעגט זי אָנשטעלן אויגן און אויערן; אַ ניי בגד, אַ נייער הויז-חפֿץ, וואָס זי האָט ביי זיך אין וואַלד נישט געזען—אַלץ פֿלעגט צילקען איבעררא‌שן.

אָפּטמאָל, אין מער גוטמוטיקע רגע׳ס פֿלעגט זי יעדע זאַך אויפֿן קול באַוווּנדערן, פֿלעגט מען פֿון איר לאַכן:

— קאָזקע!

—וואַלד-באַשעפֿעניש!

אַזוי פֿלעגט מען זי רופֿן. זי פֿלעגט זיך פֿאַרשעמען און לויפֿן צוריק אין וואַלד, צו דער מומע ניבֿע.

און געווען איז זי שוין דאַן אַ מיידל פֿון פֿערצן יאָר, אַ הויכע, מיט לייכטע טריט...

איינמאָל, בעת זי איז אין אַזאַ פֿאַרנאַכט געקומען צוריק פֿון מסטיבאָווע, איז דער טאַטע איר אַנטקעגן אַרויס. זיינע אויגן האָבן עפּעס ליכטיק אַ שטראַל געטאָן און באַלד האָט ער זיך פֿאַנאַנדערגעוויינט.

וואָס איז געשען? צילקע האָט זיך דערשראָקן. דער טאַטע... אַ גרויסער ייד מיט אַ טונקעלער באָרד... דער טאַטע, אַזאַ שווייגנדיקער שטענדיק, האָט פּלוצלונג גענומען, וויינען, ווי ניבֿע די מומע.

וואָס איז געשען?

איין וואָרט האָט צילקע פֿון אים געהערט:—פּונקט ווי די מאַמע דיינע האָסטו איצטער אויסגעזען. און ער האָט זי אַזוי לאַנג, אַזוי וואַרעם געגלעט איבערן קאָפּ.

אין דערדאָזיקער נאַכט איז צילקע נישט געשלאָפן, זי האָט געטראַכט פון דער געשטאָרבענער מאַמען און פון אַלע געשטאָרבענע מענטשן.

פאַרוואָס שטאַרבט מען? און וואָס איז מיט די טויטע?

אין מסטיבאָווע איז פאַראַן אַ בית-עולם מיט אַ סך מצבות — זי האָט עס געזען פון ווייטן... וואָס טוען זיי די טויטע? פאַרוואָס האָט מען זיי אַרויפגעלייגט אַזעלכע שווערע שטיינער אויף די קברים?

און אויף יענעם בית-עולם אין מסטיבאָווע ליגט אויך באַגראָבן איר מאַמע, וועלכע זי האָט קיינמאָל נישט געזען.

געשטאָרבן... און נישטאָ מער אויף דער וועלט.

נישטאָ מער אין וואַלד! צילקע האָט אַ שטאַרקן רחמנות געהאַט אויף דער מאַמען און אויף אַלע געשטאָרבענע.

די מומע ניכע דערציילט, אַז אַלע געשטאָרבענע וועלן אַמאָל לעבעדיק ווערן. זי האָט באַשלאָסן ביי דער מומען אַ סך זאַכן צו פרעגן.

זי באַדאַרף נאָך צו דער מומען איין שמייכל טאָן און יענע דערציילט אַלץ. נאָר איגרערפרי איז די מומע ניכע אוועקגעפאָרן קיין גראָדנע.

געפאָרן איז זי פאַרריכטן איר שייטל, יעדע פאָר יאָר פלעגט זי פאָרן אין שטאָט אַריין פאַרריכטן דאָס שייטל. דאָס איז געווען פאַר דער מומען עפּעס אַ גוואַלדיק געשעעניש, פון וועלכן זי פלעגט אַ לאַנגע צייט דערנאָך רעדן.

און צילקע האָט דערווייל אין וואַלד פאַרגעסן אַלע פראַגן, וואָס זי האָט געהאַט צו דער מומע ניכע.

נישט אַלע מאָל איז זי, אָבער, אַזוי אומעטיק געווען. עס פלעגן אַוועקגיין וואָכן, חדשים און גאַנצע זומערן, זי פלעגט לעבן מיטן וואַלד און נאָר אין וואַלד.

דאָרטן זענען דאָך געווען דעם שאָסיי־וועכטערס קינדער. יענער האָט געהאָדעוועט גענדז און די גענדז פלעגן זיך אַ גאַנצן טאָג פּאַשען אויף אַ שטיקל פרייען וואַלד ביים טייכל.

די קינדער פלעגן שטיפן און קוויטשען. צילקע מיט זיי,

כאָטש זי איז שוין געווען אַזאַ גרויסע, זי פלעגט לייענען ביכ-לעך און דערציילן דאָס פאַר די קינדער.

די מומע ניכע האָט פון דעם געליטן: „דאָס קינד״ וואַקסט צווישן פרעמדע, אין איינזאַמקייט.

פלעגט איסר שטענדיק ענטפערן:

—מען דאַרף זי אַרויסשיקן קיין גראָדנע. זאָל זי דאָרטן לערנען, די לוריעס וועלן אויף איר אַכטונג געבן.

פון דידאָזיקע ווערטער פלעגט ניכע נאַכמער ליידן, זי האָט זיך גישט געוואָלט שיידן מיט צילקען.

סוף כל סוף איז דאָך באַשלאָסן געוואָרן צילקען אַוועקצו-שיקן אין שטאָט אַריין. איסר האָט געוואַרט ביז צום סוף זומער.

צילקע האָט עס שוין געוווסט, זי האָט זיך געגרייט אין וועג אַריין און האָט זיך אַביסל געשראָקן...

—ווערסט פאָרן אין שטאָט אַריין...—פלעגט דער טאַטע אָפט איבעררייסן זיין שוויגן.

—ווערסט ווערן אַ פריילין. אַ געבילדעטע פריילין,—פלעגט צוגעבן מיט טרייסט און מיט קלעמעניש די מומע ניכע

צילקע פלעגט פון די אַלע ווערטער זיך איינציען, דער קאָפּ אירער פלעגט זיך אַראָפּלאָזן און זי פלעגט דאַן אויסזען, ווי אַ בלימל, וואָס איז צו שטאַרק דורכגעברענט געוואָרן פון דער זון און עס פאַרבייגט שוין דאָס קעפּל.

דערנאָך האָט מען צילקען אַוועקגעפירט קיין גראָדנע. די לוריעס האָבן זי צוגענומען צו זיך.

—זי וועט דאָ ווערן אַ מענטש!—אַזוי האָבן זיי געטרייסט דעם שווייגנדיקן איסר, בעת ער האָט זיך שטיל געקלאָגט, אַז אין וואַלד וועט אָן איר זיין אומעטיק.

און צילקע האָט גענומען בענקען. יעדע רגע פלעגט איר פאַר די אויגן קומען די מומע ניכע מיט פאַרוויינטע אויגן

—מיין טייבעלע, אויף וועמען לאָזטו מיך דאָ, אויף דער פינסטערניש?—דאָס זענען געווען די ווערטער, מיט וועלכע די מו-מע ניכע האָט זיך מיט צילקען געזעגנט פאַר איר אַוועקפאָרן.

צילקע האָט געזען, ווי די מומע איז נאָכגעגאַנגען נאָך דער

פור און כסדר געווישט די אויגן, דעם לעצטן קוק האָט זי דאַן געטון אויף דער מומען, בעת יענע האָט זיך אָנגעשפּאַרט לעם אַ בוים און געבליבעט און אַרום זענען געשטאַנען אַ סך, אַ סך ביימער, אַלע שווייגנדיקע; אומעטיק און יום-טובדיק האָבן אויס-געזען די ביימער. אויף עטלעכע פון זיי האָבן זיך זילבערנע פּאַסן זון אַרומגעוויקלט, אַזעלכע ליכטיקע און דאָך טרויעריקע שטראַלן.

זיי האָבן געפלעקט די גרינע צווייגן, די עלנדע שאָטנס פון וואַלד.

מיט איר איז געזעסן דער טאַטע און האָט, ווי אַלעמאָל, געשוויגן.

צילקע האָט דאַן נאָכאַמאָל אויסגעדרייט דעם קאָפּ, האָט זי שוין דער מומען נישט געזען, נאָר אַ שטיק דאַך פון זייער הויז האָט אַרויסגעקוקט דורך די ביימער און דאָס איז אויך באַלד פאַרשוווּנדן געוואָרן.

עס האָבן גענומען שוועבן נייע אומבאַקאַנטע לאַנדשאַפטן.

דער שאָסיי מיט ווייסע שטיינער, מיט ציפער... און דאָ און דאָרט האָבן זיך געזען איינזאַמע ביימער אויף די שטיקער פעלדער און צילקען האָט יעדער איינזאַמער בוים דערמאָנט איר טאַטן דעם שווייגנדיקן.

די פור איז געפאָרן לאַנגזאַם, נאָר באַרג אַראָפּ פון שאָסיי, פלעגט זיך דאָס פערדל פונאַנדעריאָגן און אין אַזעלכע רגע׳ס האָט זיך צילקע געוואָלט אָנכאַפּן דעם טאַטן פאַרן אָרעם און אים בעטן, ער זאָל פאָרן צוריק אין וואַלד, צו דער מומען...

זי האָט שטאַרק רחמנות געהאַט אויף דער מומען. ווי וועט זי טאַקע אויסקומען אָן צילקען? איינע אַליין איז זי דאָרט פאַר-בליבן.

זיי זענען אַ סך דערפלעך פאַרבייגעפאָרן. אַ סך הייזלעך האָט צילקע געזען אין וועג, נאָר אָט זעט זי, אַז פון ווייטן קוקן אַרויס שפּיצן פון גרויסע קוימענס, שפּיצן פון קלויסטערס און וואָס נענטער זי פאָרט צו, אַלץ מער דעכער זעט זי.

—דאָס איז די שטאָט?—פרעגט זי ביים טאַטן.

—יאָ!—ענטפערט דער וואַלד-משרת איסר, פונקט ווי ער וואָלט זיך איצטער דערמאָנט מיט וועמען און צו וואָס ער פאָרט דאָ. ער הייבט שווייגנדיק אויף די האַנט און גלעט צילקען. פלוצלונג דערשפירט ער, אַז די פינגער, אַז זיינע פינגער באַנעצן זיך...

צילקע האָט געוויינט. פאַרוואָס? ער האָט יאָ פאַרשטאַנען און נישט פאַרשטאַנען, נאָר אונטער זיין מאַנטל האָט עפּעס אַזוי שטאַרק גענומען דריקן. עס האָט זיך אים אויך געוואָלט וויינען.

נאָר צילקע איז באַלד שטיל געוואָרן, די טרערן זענען גלייך פאַרשוווּנדן געוואָרן. זי האָט זיך דערפילט, ווי אַ געפּאַנ-גענער וועוורק, און דאָס חיהלע, בעת מען כאַפּט עס אין שטייגל אַריין, וויינט עס נישט, נאָר ס'איז בייז און אומעטיק. צילקע איז אויך אַזוי געפאַנגען.

שפּעטער, אין שטאָט, האָט צילקע גענומען מורא האָבן, צי-טערן פאַר יעדער זאַך. פונקט, ווי מען וואָלט געבראַכט אַ סער-נע פון וואַלד און זי שפּרינגט אויף ביי יעדן צו הויכן קלאַפּ, אָדער פייף.

זי האָט מורא געהאַט צו שפּרינגען אויף דער גלאַטער פּראַטירטער פּאָדלאָגע ביי די לוריעס. זי האָט מורא צו עסן פון די כּלים. אַלץ האָט דאָ אַזוי געלויכטן און געשיינט. אויף יעדן טריט — ליכט און גלאַנץ, בילדער און טעפּיכער, מען איז צו איר געווען זייער גוט. די לוריעס זענען געווען גוטהערציק און דער-צו איז נאָך צילקע אַ יתומה.

און פאַר פרעמדע פלעגט מען איר טאָקע אַזוי אָנרופן:

—אַ יתומה פון וואַלד...

—אַ שיין מיידל,—פלעגט עמיצער זאָגן.

—נאָך גאָר אַ קאָזקעלע, — פלעגט דער אַלטער לוריע צוגעבן. ער האָט ליב געהאַט צו שפּאַסן.

און די יתומה פון וואַלד, דאָס קאָזקעלע, האָט לאַנג פאַר אַלץ מורא געהאַט, זי האָט שטענדיק זיך באַהאַלטן, האָט געוואָלט זיין אין שאָטן און די לוריעס האָבן געוואָלט פאַרקערט: מענטשן זאָלן זען פאַר אַ גוטע זיי זענען, זיי פלעגן איר מיטנעמען אין געסט, פלעגן זי פירן אומעטום.

איינמאָל האָט זי דערהערט אַ געוואַלדיקן פייף, זי האָט זיך אַזוי דערשראָקן דעמלט, זי האָט געוואָלט נעמען לויפן.

—קאָזקעלע, דאָס פייפט דאָך די באַן, דער לאָקאָמאָטיוו.

פון באַן האָט שוין צילקע אַ סך מאָל געהערט, נאָר זי האָט עס נאָך קיינמאָל נישט געזען. דאַן ווען זי האָט דערהערט דעם פייף, איז זי געווען מיט די לוריעס ביי זייערע קרובים, אויך אַזעלכע רייכע און חשובע. געלעבט האָבן די קרובים נישט ווייט פון וואָקזאַל און די צוגן האָבן כּסדר גערוישט און געפייפט. מען האָט צילקען צוגעפירט צום פענסטער און געוויזן אַ סך רויטע און טונקעלע וואַגאָנעס.

—און יענע, די שוואַרצע, וואָס שטייען און בלאָזן פון זיך מיט פּאַרע, דאָס זענען די לאָקאָמאָטיוון,—האָט מען איר דערקלערט.

זי האָט געגלאָצט אויף אַלץ מיט מורא אין די אויגן און געוואָלט האָט זי זיך באַהאַלטן, נאָר זי האָט דאָך געזען, ווי די איבעריקע קינדער מיט סאַשען זענען רואיק, פלעגט זי זיך אויך באַרואיקן.

נאָר אומעטיק איז זי געווען. שוין צוויי מאָל איז געקומען פון וואַלד דער טאַטע, געבראַכט אירע קליידלעך, וואָס ניבע האָט פאַרריכט און אויסגעוואַשן—און יעדעס מאָל האָט דער טאַטע איבערגעלאָזט די זעלבע פראַגע, דעם זעלבן אָנזאָג:

—ווען דו וואָלסט וויסען, ווי די מומע ניבע בענקט נאָך דיר...—צילקען פלעגט דאַן נעמען שוועבן דער וואַלד פאַר די אויגן מיטן טייכל, מיט דעם שאָסיי-וועכטערס קינדער. זי האָט שוין עטלעכע מאָל געטראַכט צו אַנטלויפן פון דאַנעט, אַרויסלויפן בגנבה און לויפן, לויפן ביז זי וועט קומען צוריק אַהין. נאָר זי האָט מורא געהאַט אַליין אַ טריט צו שטעלן. דאָרטן אין וואַלד איז זי אַזאַ דרייסטע געווען,—אינמיטן נאַכט פלעגט זי קיין מטיבאָווע גיין—און דאָ פאַלט אָן אויף איר אַזאַ פּחד.

שווייגנדיק איז זי געוואָרן דאָ ביי די לוריעס. יענע זאָגן אויף איר, אַז זי איז געראָטן אינגאַנצן אין שווייגנדיקן טאַטן.

אַפילו מיט סאַשען, מיט וועלכן זי פלעגט זיך פריער אין וואַלד אַזוי פריילעך שפּילן, מיט סאַשען האָט זי אויך געשוויגן.

יענער איז איצט געווען שוין אַ גאַנצער מענטש, האָט געהאַט זיינע אייגענע וויכטיקע ענינים. ער האָט אָנגעקליבן אַ גרויסע קאָלעקציע מאַרקעס און גאַנצע טעג זיי געקלעפּט און איבערגע-קלעפּט אין מאַרקע-אַלבאָם. אויסער דעם פלעגן צו אים קומען זיינע חברים, אויך אַזעלכע גימנאַזיסטן, מיט וועלכע ער פלעגט שטיפן און נאָכמאַכן די לערער.

צילקען האָט ער נישט פאַרגעסן, נאָר ער האָט זי איצט נישט געקאָנט צובינדן צו זיך. אַמאָל, אַז דער שטיפער פלעגט זיין גוט געשטימט, פלעגט ער זיך נעמען רייצן מיט איר. ער האָט אונ-טערגעכאַפּט דאָס וואָרט „קאָזקע" פון טאַטן און פלעגט עס פון מויל נישט אַרויסלאָזן:

—נו, קאָזקע, גיב אַ לאַך!

—גיב אַ שפרונג, קאָזקע!

און אָט-אָט, ביי דער יתומה פון וואַלד נעמט עפּעס שמייכ-לען צווישן די ליפּן, באַלד וועט זי עפענען איר מיילעכל און ענטפערן פריילעך, נאָר פון די אייגלעך קוקט אַראָפּ אַ לייכטע בייזקייט און פאַרשליסט די ליפּן און פאַרטרייבט דעם האַלבן שמייכל.

ביי אַלעמען איז געבליבן, אַז זי וועט זיך אויסלייטערן. זי איז דאָך אַ „דזשיקע", זי קומט פון וואַלד. עס וועט געדויערן און זי וועט ווערן אַ מענטש מיט אַלע מענטשן גלייך. מען האָט זי אָנגעטאָן אין אַנדערע קליידלעך.

דער לערער, וואָס האָט געלערנט מיט לוריעס קינדער, האָט אויך מיט איר געלערנט.

דאָך, וואָס מער מען האָט זי געליבט ביי די לוריעס, אַלץ מער שווייגנדיק איז זי געוואָרן און מער שרעקעדיק. אין די פאַרנאַכטן פלעגט זי זיך פאַרבלייבן אין אַווינקל, פון אַלעמען זיך אויסבאַהאַלטן און וויפל דו זאָלסט זי נישט רופן—זי פלעגט נישט ענטפערן.

און ביי די לוריעס איז אומעטיק נישט געווען. עס פלעגן קומען אַ סך געסט, כמעט יעדן טאָג, יונגע און דערוואַקסענע. דער קלאַוויר פלעגט שפּילן און געזאַנג פלעגט הילכן.

אין אַזעלכע שען איז זיך צילקע בעוועסן אין איר, ווינקל מיט איינגעפּרעסטע ליפּעלעך און געטראַכט אירס אַ לאַנגן אומרואיקן געדאַנק

זי האָט געטראַכט, אַז דאָרטן אין וואַלד קייקלען זיך די פּאַליעס פון טייכל איבער די שטיינער און דער וואַלד שפּרייט אויס זיינע אָרעמס איבערן וואַסערל און בענטשט אים; אַז ניכע בענקט, דער טאַטע בענקט, דער גאַנצער וואַלד מיט יעדן וועוריק בענקען נאָך איר, נאָך צילקען.

און זי האָט עפּעס אויסגעטראַכט.

איינמאָל האָבן זיך די לוריעס געכאַפּט, אַז צילקע איז נישטאָ; ווו איז זי? האָט איבער די צימערן געקלונגען איר נאָמען: „צילקע!" אויף די טרעפּ, אויפן הויף, אויף דער גאַס — זי איז אין ערגעץ נישט געווען. האָט מען זי געזוכט אויפן בוידעם, אין קעלער און אפילו אין ברונעם—אין ערגעץ נישט געווען.

מען האָט פּאָליציע געמאָלדן.

צום משרת איסר אין וואַלד אַריין האָט מען אַוועקגעשיקט אַ שליח: צילקע איז נעלם געוואָרן! גאָט זאָל אויסהיטן—אפשר האָט אַן אומגליק געטראָפן.

דער שווייגנדיקער איסר איז געקומען קיין גראָדנע צו די לוריעס און די גאַנצע שטאָט האָט זיך געלאָזט זוכן, פאָרשן.

ווו איז צילקע?

און צילקע איז געווען אין אַ דאָרף ביי די פּויערים.

פאַרנאַכט, זיצנדיק ביי די לוריעס, ווען אין די איבעריקע חדרים האָט מען געזונגען און געשפּילט, איז צילקען זייער אומעטיק געווען. וואָס העכער מען האָט דאָרט געזונגען, אַלץ גרעסער איז געווען איר בענקשאַפט.

און אַליין נישט וויסנדיק, וואָס זי טוט, האָט זי פאַרלאָזן דאָס הויז און איז אַראָפּ אויף דער גאַס. פון איין גאַס אויף דער צווייטער — ביז זי איז געקומען צום פעלד. זי איז געגאַנגען אַלץ ווייטער. אַרום האָבן זיך פעלדער געצויגן, גרילן האָבן געזעגט די לופט, אַ שטיק הימל איז נאָך רויט געווען, נאָר וואָס אַ רגע איז אַלץ טונקעלער געוואָרן.

און צילקע איז געגאַנגען פּאַרויס.

אַט לויפט אַן אַ ווינטל, דערלאַנגט אַ גלעט דעם איינזאַמען מיידל און גייט זיך ווייטער זיין וועג.

דעם ווינטל איז בעסער פאַר צילקען. עס באַדאַרף קיין היים נישט, עס שרעקט זיך נישט פאַר קיינעם.

און זי...

זי איז געגאַנגען אין איר געליבטן וואַלד, צו דער מומע ניכען, צום טאַטן צום שווייגנדיקן. זי איז גיך מיד געוואָרן, און ווען נישט די שרעק, וואָס איז איר איצט באַפאַלן, וואָלט זי פון מידקייט אומגעפאַלן. זי איז געגאַנגען אַלץ ווייטער. פון די עקן וועלט האָבן זיך נאָך געזען טונקעלע וועלדער. ווו איז אָבער איר וואַלד? עס איז שוין נאַכט. אַרום און אַרום ליגט שוין די פינסטערניש. ווייט-ווייט אין דער פינסטערניש פייפט דער צוג, ווי אַ ווילדע חיה — צילקע ציטערט אויף און נעמט לויפן אַ דער-שראָקענע אַן עלנדע. זי וואָלט שוין וועלן גיין צוריק, נאָר אומעטום איז פינסטער.

זי זעט קיינעם נישט, נאָר זי הערט אַ ווייטן רויש. דאָס איז דער צוג ערגעץ אין דער פינסטערניש אַנטלאָפן מיט אַ ברייטן-שרעקעדיקן „הו-הו".

דערנאָך רייסט זיך דער רויש אָפּ און עס בלייבט אַ גרויסע שטילקייט, אַן איינזאַמקייט פאַר דער גאַנצער וועלט.

אונטער די פיס שאַרט זיך אַ טרוקן בלאַט און דאָס שרעקט.

עטלעכע האָר פון צילקעס קאָפּ פאַלן אַראָפּ אויף איר פּנים...

און דאָס דערשרעקט אויך. זי ציטערט פון אַלץ אויף.

דערנאָך... דערנאָך — געדענקט זי ביז היינטיקן טאָג נישט, וואָס עס איז פאָרגעקומען. זי האָט זיך אויפגעכאַפּט אין אַ דאָרף. אַ פויערטע איז געזעסן נעבן איר און דערנאָך זענען אַ סך פויערים געקומען און יעדערער האָט עפּעס געפרעגט, נאָר צילקע האָט נישט געענטפערט. אויף אַ לאַנגע צייט איז ביי איר דאָס לשון אָפּגענומען געוואָרן.

ווער ווייס וואָס מיט איר וואָלט געווען, נאָר איינס דאָזיק

דאָרף האָט פאַרבלאָנדזשעט אַ גראָדנער ייִד און ווען ער האָט דערזען דאָס יידישע מיידל, האָט ער זיך דערמאָנט די געשיכטע, אַז פון די לוריעס איז אַרויסגעגאַנגען אַ יתומה, אַ וואַלד-מיידל און איז פאַרשוווּנדן געוואָרן. ער האָט עס געגעבן צו וויסן אין שטאָט.

מען האָט צילקען פון דאָרטן צוגענומען און געבראַכט אין וואַלד. קומענדיק אין וואַלד איז זי אַרויפגעפאַלן דער מומע ני-כען אויפן האַלדז, האָט זיך פונאַנדערגעוויינט און האָט צוריק רעדן גענומען.

די פויערים, וואָס האָבן געאַרבעט אין וואַלד האָבן דאַן געזאָגט צו איסרן, ער זאָל זי מער אין שטאָט נישט שיקן, ווייל דאָס קאָן זיך ענדיקן זייער שלעכט: דאָס קינד איז צופיל צו-נויפגעבונדן מיטן וואַלד, אַזאַ ביימעלע קאָן מען נישט איבער-פלאַנצן.

ביסלעכווייז איז צילקע געקומען צו זיך און גענומען זיך שפּילן, לויפן און בלאָנדזשען איבערן וואַלד.

אין שטאָט האָט מען זי געלערנט אַביסל לייענען און חשבונען, האָט זי איצט געהאַט אַן אַרבעט: איבערציילן די ביימער פון וואַלד.

פלעגט זי אַזוי אָנהייבן ציילן: איינס, צוויי, דריי, פיר און שוין ביי צוואַנציקער פלעגט זי זיך פאַרפּלאָנטערן און מוזן אויפ-הערן. אַלע סאָסנעס פלעגן זיך צונויפגיסן, ווי אַ גרויסע גאָלדענע וואַנט און פון צילקעס קאַפּריז איז גאָרנישט געוואָרן.

זי האָט גיך אויפגעלעבט, נאָר דער זומער איז שוין גע-גאַנגען צום סוף.

עס איז נאָך געווען אַ לאַנגער וואַרעמער הערבסט.

דערנאָך איז קאַלט געוואָרן. די מומע ניכע האָט צוגעמאַכט די טיר און געהייצט אין אויוון. ביינאַכט האָט דער וואַלד געיאָ-מערט מיט טויזנטער קולות. צילקע האָט ליב געהאַט דידאָזיקע נעכט פון לאַנגן שווייגן און פינסטערניש, זי האָט עס ליב געהאַט און דערביי האָט זי זיך געשראָקן. די מומע ניכע פלעגט איר דערציילן אין אַזעלכע נעכט מעשיות פון חומש...